

ВІДГУК

офіційного опонента Горбатюка Романа Михайловича на дисертацію Крамаренко Вікторії Вікторівни «Формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців з навігації й управління суднами у процесі професійної підготовки», представленій на здобуття ступеня доктора філософії (PhD) з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність теми дисертаційної роботи. Процес формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців з навігації й управління суднами в сучасних умовах глобалізації, інтеграції та інформатизації суспільства, став провідним у педагогічній теорії та практиці. У зв'язку з цим, інформаційна компетентність фахівця з навігації та управління суднами повинна охоплювати свідоме ставлення і зацікавленість навігаційною інформацією, знання про види інформаційної діяльності судноводія, призначення і склад навігаційної інформаційної системи, вміння здійснювати пошук необхідної інформації, орієнтуватися в інформаційних потоках і комунікаціях. За таких умов стає очевидним необхідність формування інформаційної компетентності фахівців з навігації й управління суднами з метою оновлення та поглиблення обсягу та змісту професійних компетенцій, оскільки міжнародний ринок праці у світовому судноплаванні вимагає високого рівня підготовки фахівців морської галузі.

Здобувачка обґрунтовує актуальність дослідження передусім у контексті проєктної та дослідницької роботи курсантів, їх підготовки до вирішення складних проблемних ситуацій у сфері судноводіння, з урахуванням постійного зростання інформаційних потоків, діджиталізації професійної діяльності та постійного розширення сфер використання автоматизованих інформаційних систем.

Підсилюючим актуальність обраної теми чинником, на думку дисертантки, є застосування інтерактивних методів для формування у курсантів здатності узагальнювати, аналізувати та використовувати інформацію під час професійної та соціальної взаємодії. Викладене вище зумовлює виявлення нових шляхів вирішення означеної проблеми, тому актуальність дослідження Вікторії

Вікторівни Крамаренко «Формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців з навігації й управління суднами у процесі професійної підготовки» не викликає сумнівів.

Науковий апарат роботи має всі необхідні складники: об'єкт, предмет, мету дисертаційного дослідження, завдання, методи; визначену наукову новизну та практичне значення; інформацію про апробацію і впровадження отриманих результатів.

Наукова новизна одержаних результатів. Вивчення об'ємного комплексу наукових праць вітчизняних і закордонних учених, присвячених проблемі формування інформаційної компетентності курсантів, а також дослідження у сфері судноводіння, дозволило здобувачці вперше ґрунтовно висвітлити теоретичні засади, сформулювати вихідні положення щодо розвитку інформаційної компетентності майбутніх фахівців з навігації й управління суднами.

Позитивної оцінки, на наш погляд, заслуговують виокремлені дисертанткою педагогічні умови формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців з навігації й управління суднами у процесі професійної підготовки (застосування інтерактивних методів для формування у курсантів здатності узагальнювати, аналізувати та використовувати інформацію під час професійної та соціальної взаємодії; використання проблемних завдань різних рівнів складності для набуття вмінь і навичок розв'язувати типові та нестандартні професійні ситуації у сфері судноплавства; методичний супровід дослідницької та проектної діяльності курсантів для розвитку їхніх умінь збирати та аналізувати інформацію; розвиток навичок у сфері застосування інформаційних технологій, інформаційного забезпечення навігаційних інформаційних систем); визначено сутність поняття «інформаційна компетентність майбутніх фахівців з навігації й управління суднами» (інтегративна особистісна властивість, що охоплює мотивацію до інформаційної діяльності, свідоме ставлення і зацікавленість навігаційною інформацією, знання

про види інформаційної діяльності судноводія, призначення і склад навігаційної інформаційної системи, вміння здійснювати пошук необхідної інформації, орієнтуватися в інформаційних потоках і комунікаціях, оптимально використовувати всі навігаційні дані, здійснювати інформаційно-аналітичне опрацювання інформації, що стосується систем управління судном, навігаційними інформаційними ресурсами та системами інформаційної безпеки); *удосконалено* діагностичний апарат для з'ясування стану сформованості інформаційної компетентності майбутніх фахівців з навігації й управління суднами у процесі професійної підготовки завдяки використанню критеріїв (особистісного, когнітивного та діяльнісного), відповідних їм показників та характеристики рівнів (високого, достатнього, початкового).

Заслугує схвалення розроблена здобувачкою структурно-функціональна модель інформаційної компетентності майбутніх фахівців з навігації й управління суднами, яка передбачає єдність мотиваційно-особистісного, інформаційно-пізнавального та діялісно-операційного компонентів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційному дослідженні. Наукові положення, висновки і пропозиції дисертаційного дослідження В. В. Крамаренко сформульовано чітко й послідовно, вони є аргументованими та змістовними. Достовірність одержаних результатів підтверджується теоретичною обґрунтованістю вихідних положень дослідження, опрацюванням значної кількості джерел, застосуванням сучасних методів досліджень, апробацією та впровадженням результатів роботи в практичну діяльність закладів вищої освіти.

Обґрунтування теми дисертації є методологічно, теоретично й технологічно переконливим, а сукупність завдань для її вирішення сприяє розкриттю теми та досягненню мети дослідження.

Аналіз основних положень дисертації свідчить про досягнення мети і розв'язання завдань дослідження. Зміст роботи відповідає поставленій меті і

завданням дослідження. Висновкам, представленим у дисертації, властиві повнота та логічність викладу, достатній рівень обґрунтованості і достовірності.

Оцінка змісту та завершеності дисертації. Дисертаційна робота складається з трьох розділів, кожний із яких можна вважати своєрідним внеском у вирішення проблеми формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців з навігації й управління суднами у закладах вищої освіти.

У **вступі** науково коректно обґрунтовано актуальність і доцільність обраної теми, сформульовано об'єкт, предмет, мету, завдання, методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення роботи, наведено відомості про апробацію та впровадження одержаних результатів, подано інформацію про структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі – **«Теоретичні основи формування інформаційної компетентності майбутніх судноводіїв»** – висвітлено теоретичні основи формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців з навігації й управління суднами, зокрема охарактеризовано інформаційну компетентність як предмет наукових досліджень, висвітлено зарубіжний досвід підготовки майбутніх фахівців з навігації та управління суднами, розкрито сутність, структуру і зміст інформаційної компетентності майбутніх фахівців з навігації й управління суднами.

З'ясовано, що у провідних морських навчальних закладах студентам пропонують системну інформацію з морської справи та судноводіння. Щороку студенти відшліфовують навички, необхідні для кар'єри в морському секторі, набувають досвіду управління операціями і вирішення складних проблем під час судноводіння.

Дисертантка акцентує увагу на тому, що інформаційна компетентність майбутніх фахівців з навігації й управління суднами є інтегративною особистісною властивістю, яка охоплює мотивацію до інформаційної діяльності, свідоме ставлення і зацікавленість навігаційною інформацією, знання про види інформаційної діяльності судноводія, призначення і склад навігаційної

інформаційної системи, вміння здійснювати пошук необхідної інформації, орієнтуватися в інформаційних потоках і комунікаціях, оптимально використовувати всі навігаційні дані, здійснювати інформаційно-аналітичне опрацювання інформації, що стосується систем управління судном, навігаційними інформаційними ресурсами та системами інформаційної безпеки.

У другому розділі – **«Науково-методичні засади формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців з навігації й управління суднами»** – подано науково-методичні засади формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців з навігації й управління суднами, визначено критерії, показники та рівні її сформованості, з'ясовано стан сформованості цієї професійно важливої властивості, обґрунтовано педагогічні умови її формування.

Для формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців з навігації й управління суднами було розроблено методика дослідження, в якій подано мету і завдання дослідження, викладено інтерпретацію основних понять, здійснено попередній системний аналіз об'єкта дослідження, подано робочі гіпотези, план дослідження, обґрунтовано вибір одиниць спостереження й описано основні процедури збору даних та їх аналіз.

Відповідно до завдань дослідження визначено компоненти (мотиваційно-особистісний, інформаційно-пізнавальний, діяльнісно-операційний), критерії (особистісний, когнітивний і діяльнісний), показники та рівні (початковий, достатній і високий) сформованості інформаційної компетентності в майбутніх фахівців з навігації й управління суднами.

Проведено констатувальний етап педагогічного експерименту, результати якого засвідчили недостатній рівень сформованості в майбутніх фахівців з навігації й управління суднами інформаційної компетентності. З'ясовано, що високий рівень інформаційної компетентності мають лише 15,85 % курсантів. Переважна частина учасників експерименту перебуває на достатньому – 42,25 % та початковому – 41,90 % рівнях.

Обґрунтовано педагогічні умови: застосування інтерактивних методів для формування у курсантів здатності узагальнювати, аналізувати та використовувати інформацію під час професійної та соціальної взаємодії; використання проблемних завдань різних рівнів складності для набуття вмінь і навичок розв'язувати типові та нестандартні професійні ситуації у сфері судноплавства; методичний супровід дослідницької та проєктної діяльності курсантів для розвитку їхніх умінь збирати та аналізувати інформацію; розвиток навичок у сфері застосування інформаційних технологій, інформаційного забезпечення навігаційних інформаційних систем.

Спроектовано структурно-функціональну модель формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців з навігації й управління суднами, що містить концептуально-цільовий, змістовно-технологічний і діагностично-результативний блоки.

У третьому розділі **«Експериментальна перевірка і результати впровадження педагогічних умов формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців з навігації й управління суднами у процесі професійної підготовки»** – підтверджено дієвість обґрунтованих педагогічних умов шляхом педагогічного експерименту. Виявлено відмінності, за якими у розподілах контрольної та експериментальної груп за рівнями розвитку професійної компетентності не є статистично значущими. Результати експериментальної перевірки вказують на те, що наприкінці формувального етапу експерименту курсанти ЕГ мають переважно високий (27,06 %) і достатній (52,35 %) рівні сформованості інформаційної компетентності. У КГ ці дані становлять відповідно 17,26 % і 42,26 %. Порівняння результатів сформованості інформаційної компетентності в курсантів експериментальної і контрольної груп за допомогою критерію Колмогорова-Смирнова підтвердило статистично значущі відмінності у розподілах на рівні значущості $p \leq 0,05$. Це є доказом дієвості структурно-функціональної моделі та педагогічних умов формування

інформаційної компетентності майбутніх фахівців з навігації й управління суднами у процесі професійної підготовки.

Основними авторськими рекомендаціями методичного характеру науково-педагогічним працівникам є: дотримання вимог системного, діяльнісного, особистісно-орієнтованого, компетентісного та інформаційного підходів; упродовж викладання навчальних дисциплін «Океанські шляхи світу», «Управління ресурсами навігаційного містка», «Дії під час аварій, пошук і рятування на морі», «Навігаційні інформаційні системи» формування у курсантів здатність узагальнювати, аналізувати та використовувати інформацію під час професійної та соціальної взаємодії; колективне вирішення творчих завдань, кейсів зі сфери судноводіння; ознайомлення курсантів із специфікою аналізу інформації зі сфери судноводіння, прийомами смислового групування матеріалу, упорядкування, усного й писемного відтворення інформації; використання проблемних завдань різних рівнів складності для набуття курсантами вмінь і навичок розв'язувати типові та нестандартні професійні ситуації у сфері судноплавства; здійснення методичного супроводу дослідницької та проєктної діяльності курсантів для розвитку їхніх умінь збирати та аналізувати інформацію тощо.

Дослідження побудоване на ґрунтовній джерельній базі, яку здобувач достатньо систематизував. Вивчення наукової та психолого-педагогічної літератури (загалом проаналізовано 195 найменувань) дало здобувачці підстави для формулювання обґрунтованих наукових висновків.

Достовірність та аргументованість результатів. Привертає увагу своєю обґрунтованістю експериментальна методика проведення дослідно-експериментальної частини дослідження, яка забезпечила наукову цінність отриманих результатів. Тривалість, масовість і масштабність педагогічного експерименту, його багатоплановість, різноманітність і цілеспрямованість, ретельність обробки з широким використанням методів математичної статистики

дали можливість В. В. Крамаренко обрати оптимальний, як на наш погляд, шлях раціонального вирішення поставлених завдань дослідження.

Констатувальний і формувальний етапи педагогічного експерименту чітко сплановані, вірогідність одержаних результатів доведено шляхом застосування методів математичної статистики (Колмогорова-Смірнова). Висновки до розділів достатньо повно характеризують зміст дослідження.

Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, який налічує 195 найменувань, та 5 додатків на 74 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 296 сторінок. Обсяг основного тексту складає 172 сторінки і містить 1 рисунок та 14 таблиць, що цілком відповідає вимогам МОН України до обсягу дисертації на здобуття ступеня доктора філософії.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання. Практична значущість одержаних результатів дослідження полягає у розробленні та впровадженні в систему професійної підготовки навчально-методичних матеріалів із навчальних дисциплін «Океанські шляхи світу», «Управління ресурсами навігаційного містка», «Дії під час аварій, пошук і рятування на морі», «Навігаційні інформаційні системи» з урахуванням особливостей роботи з навігаційною інформацією та комунікації під час управління ресурсами містка; розробленні та використанні системи проблемних завдань різних рівнів складності для набуття вмінь і навичок розв'язувати типові та нестандартні професійні ситуації у сфері судноплавства; обґрунтуванні методичних рекомендацій науково-педагогічним працівникам щодо формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців з навігації й управління суднами у процесі професійної підготовки, в яких ураховано види інформаційної діяльності судноводія та типові й нестандартні професійні ситуації у сфері судноплавства. Матеріали дослідження можуть бути використані в системі професійної підготовки майбутніх фахівців з навігації й управління суднами та інших фахівців торговельного флоту, а також

за умов адаптації розроблених матеріалів – для проведення занять із професійної підготовки з різними категоріями фахівців, на курсах підвищення кваліфікації.

Впровадження результатів дослідження було здійснено в освітню та наукову діяльність Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (акт № 31/22 від 16.11.2022 р.), Дунайського інституту Національного університету «Одеська морська академія» (довідка № 599 від 25.11.2022 р.), Одеського національного морського університету (акт № К/318 від 24.02.2023 р.), Херсонської державної морської академії (акт № 02.1-05/937 від 23.03.2023 р.).

Загальні висновки дисертаційного дослідження адекватні його завданням, повною мірою відображають зміст і структуру дисертації, чітко сформульовані, несуть конкретне смислове навантаження, забезпечують цілісне сприйняття дисертаційної роботи. Мовностилістична культура дисертації належна, хоч не позбавлена певних огріхів. Бібліографічний опис у списку літератури зроблено з дотриманням сучасних установлених вимог.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях. Основні результати дослідження за темою дисертації опубліковано у 15 наукових працях, із них 5 наукових статей (2 – у співавторстві) – у фахових виданнях України у галузі педагогіки, 9 публікацій – у матеріалах наукових конференцій, 1 методичні рекомендації науково-педагогічним працівникам. У наукових працях повною мірою віддзеркалено всі розділи рецензованої дисертації. Матеріали дисертаційної роботи В. В. Крамаренко були обговорені на науково-практичних конференціях різних рівнів.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Зазначимо, що під час роботи з дисертацією порушень академічної доброчесності не виявлено, текст роботи оригінальний. Аналіз публікацій дисертантки засвідчив їх відповідність вимогам до оприлюднення результатів дослідження.

Зауваження та рекомендації щодо оформлення та змісту дисертації.

Високо оцінюючи дисертаційну роботу В. В. Крамаренко вважаємо за необхідне висловити певні зауваження та проаналізувати дискусійні моменти щодо вирішення досліджуваної проблеми:

1. Авторка здійснила досить ґрунтовний аналіз наукової літератури з проблеми дослідження, виокремила сутність і зміст поняття «інформаційна компетентність майбутніх фахівців з навігації й управління суднами», а також визначила структуру цього поняття. Також досить ґрунтовно представлено закордонний досвід підготовки майбутніх фахівців з навігації та управління суднами. Проте дисертаційне дослідження лише виграло б, якби дисертантка більш повно представила інноваційний закордонний досвід щодо формування саме інформаційної компетентності та її компонентів у морських закладах вищої освіти.

2. Цінність дисертаційної роботи значно зросла, якби авторка передбачила розроблення методичних (науково-методичних, науково-практичних) рекомендацій не лише науково-педагогічним працівникам щодо формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців, а й для студентів – майбутніх фахівців з навігації й управління суднами. Доцільно було б розробити відповідні рекомендації, спрямовані на активізацію самостійного опанування знаннями й уміннями у сфері морського та внутрішнього водного транспорту.

3. Визначаючи педагогічні умови формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців з навігації й управління суднами у процесі професійної підготовки, авторка у додатках наводить достатньо широкий їх перелік, далі виокремлюючи найбільш результативні за допомогою методу експертних оцінок. В якості рекомендації можна висловити побажання щодо застосування методів факторного (дисперсійного) аналізу для визначення педагогічних умов, оскільки ці методи дозволяють отримати більш точний та обґрунтований результат.

4. Основу структурно-функціональної моделі формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців з навігації й управління суднами становлять три блоки і педагогічні умови, що впливають на ці блоки (концептуально-цільовий, змістовно-технологічний та діагностично-результативний блоки). Проте можна висловити рекомендацію щодо необхідності включення до структури авторської моделі об'єктів і суб'єктів освітнього процесу – курсантів (студентів) і науково-педагогічних працівників, а також принципів забезпечення якості підготовки майбутніх судноводіїв. Посилило б оригінальність авторської моделі наочне пояснення щодо алгоритму впровадження етапів авторської методики.

5. Теоретична частина дисертації значно виграла б, якби дисертантка систематизувала і більш глибоко розкрила методологічну основу дослідження.

6. Авторкою розроблені та впроваджені в систему професійної підготовки навчально-методичні матеріали з низки навчальних дисциплін. На нашу думку, практичне значення дисертації було би ще більш суттєвим, якби авторкою було розроблено практикум для навчальних дисциплін «Океанські шляхи світу» та «Навігаційні інформаційні системи».

Проте зазначені зауваження не знижують високої теоретичної та практичної цінності проведеного наукового дослідження, яке є концептуальним, цілісним, завершеним, що робить вагомий внесок у розвиток освітніх, педагогічних наук.

Висновок. Аналіз дисертаційної роботи, опублікованих наукових праць дає підстави для висновку, що дисертація Крамаренко Вікторії Вікторівни «Формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців з навігації й управління суднами у процесі професійної підготовки» за актуальністю і глибиною, рівнем узагальнення та обсягом, повнотою викладу її основних результатів, відповідає вимогам спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки та вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора

філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор Крамаренко Вікторія Вікторівна заслуговує присудження ступеня доктора філософії PhD за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка.

Офіційний опонент:

професор кафедри машинознавства та транспорту Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, доктор педагогічних наук, професор

[Handwritten signature]
Підпис *Тарас Горбатюк*
засвідчує: *Тарас Горбатюк*
Начальник відділу кадрів
30.10.23р

Роман ГОРБАТЮК